

О.В. Симоненко *

ДО ЮВІЛЕЮ АНАТОЛІЯ МИХАЙЛОВИЧА ХАЗАНОВА

2017 р. виповнюється 80 років відомому вченому, одному з провідних номадознавців світу, антропологу, етнологу і археологу, доктору історичних наук, професору Анатолію Михайловичу Хазанову.

Анатолій Михайлович по праву вважається одним з найкращих фахівців з історії, економіки і соціального устрою кочовиків. Він є почесним професором антропології в Університеті Вісконсін-Медісон (США), членом Британської королівської академії, членом-кореспондентом Міжнародного інституту ЮНЕСКО з вивчення кочових цивілізацій, почесним членом Центрального Євразійського товариства.

А.М. Хазанов — автор, співавтор і редактор 19 книг і більш ніж 250 статей та інших наукових публікацій. Серед його останніх монографій — «Кочовики і навколишній світ» (Nomads and the Outside World), що витримала чотири видання англійською та російською мовами, та «After the USSR. Ethnicity, Nationalism, and Politics in the Commonwealth of Independent States» (University of Wisconsin Press, 1995). Тепер його наукові інтереси включають кочове скотарство, питання етно-національного самоусвідомлення, проблеми посткомуністичних суспільств.

Шкода, але у доступній нам науковій літературі не знайти якісного життєпису А.М. Хазанова. Свого часу його ім'я було під негласною забороною, а нині він вважається іноземним вченим, і через це, ймовірно, дуже коротку і не в усьому точну творчу біографію А.М. Хазанова російською мовою я знайшов лише на одному ізраїльському ресурсі (<http://www.eleven.co.il/article/14399>). Проте, час плине, і молоді археологи, антропологи та етнологи ризикують втратити ті відомості про своїх учителів і їхніх вчителів, які поки що пам'ятає старше покоління. Особливо це стосується вчених з пострадянських країн, археологія яких свого часу була в сфері інтересів А.М. Хазанова. На щастя, заповнити ці пробіли допоміг сам ювіляр, що дав 2010 р. розлоге інтерв'ю Йошико Геррера в університеті Вісконсін-Медісон, на своїй кафедрі¹.

ва російською мовою я знайшов лише на одному ізраїльському ресурсі (<http://www.eleven.co.il/article/14399>). Проте, час плине, і молоді археологи, антропологи та етнологи ризикують втратити ті відомості про своїх учителів і їхніх вчителів, які поки що пам'ятає старше покоління. Особливо це стосується вчених з пострадянських країн, археологія яких свого часу була в сфері інтересів А.М. Хазанова. На щастя, заповнити ці пробіли допоміг сам ювіляр, що дав 2010 р. розлоге інтерв'ю Йошико Геррера в університеті Вісконсін-Медісон, на своїй кафедрі¹.

* СИМОНЕНКО Олександр Володимирович — доктор історичних наук, провідний науковий співробітник відділу археології раннього залізного віку Інституту археології НАН України, професор Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомилинського.

¹ Перша публікація: Interview with Anatoly Mikhailovich Khazanov. Exploring the Edge of Empire. Soviet Era Anthropology in the Caucasus and Central Asia (Halle Studies in the Anthropology of Eurasia, 25, 2011), 127—147. Анатолій Михайлович розповідав мені, що він довго не погоджувався на це інтерв'ю, поки Йошико Геррера одного дня не спіймала його на кафедрі, і, замкнувши двері на ключ, не заявила, що не відчинить їх, поки професор не відповість на всі питання. Так з'явилося це цікаве інтерв'ю, де ми знайдемо багато невідомих раніше подробиць роботи і життя ювіляра.

А.М. Хазанов — один з учнів відомого радянського археолога Б.М. Гракова, про якого він завжди згадує з великою теплотою. Відомий зараз більше як етнолог і антрополог-номадознавець², А.М. Хазанов починав свою наукову кар'єру як археолог. Ще в студентські роки він провів кілька польових сезонів в експедиціях Інституту археології, а після закінчення МДУ за рекомендацією Б.Н. Гракова його прийняли до Інституту етнографії АН СРСР, де Анатолій Михайлович працював аж до своєї еміграції у 1985 р., в секторі історії первісного суспільства, очолюваному А.І. Першицем. У цей час були написані і опубліковані археологічні монографії А.М. Хазанова³, що відразу висунули його у число провідних фахівців з археології та історії давніх кочовиків.

Після еміграції, з 1985 по 1990 рр. А.М. Хазанов обіймав посаду професора соціальної антропології в Єврейському університеті в Єрусалимі, а, переїхавши до США, став професором факультету антропології університету Вісконсін-Медісон — того самого, де починав свій «американський» шлях М.І. Ростовцев. Зізнаюся: мені було дуже приємно 2008 р. на люб'язне запрошення Анатолія Михайловича виступити з лекцією в цьому університеті, пов'язаному з двома видатними археологами — Ростовцевим і Хазановим.

Археологам-зброєзнавцям і історикам військової справи А.М. Хазанов близький, перш за все, як дослідник озброєння і військової справи сарматських племен Євразії. Цій проблемі були присвячені його кандидатська дис-

ертація, кілька статей і перша монографія «Очерки военного дела сарматов».

Я вже мав задоволення коментувати 2-е видання цієї праці з точки зору змін, що відбулися у вивченні сарматської мілітарії з часів виходу першого видання книги. Не буду повторюватися, скажу лише, що «Очерки» не втратили актуальності і сьогодні, хоча багаторазове збільшення джерела трохи «зістаріло» частину висновків книги. Сам А.М. Хазанов в особистій бесіді здивувався довгому життю своєї першої монографії, з самокритичністю істинного вченого вважаючи її вже історіографічним фактом. Однак це не так, «рукописи не горять», а справжні книги не стають історією.

А.М. Хазанов, як і раніше, тримає у фокусі своєї уваги питання військової справи кочовиків. В останні роки в різних видання вийшли його статті, присвячені цій темі, хоча, за його власним визнанням, зараз його цікавлять більш загальні проблеми: роль кочовиків в світовій історії і сучасне становище традиційних скотарів. Не забуває Анатолій Михайлович і про свою батьківщину — одним з напрямків його наукових інтересів стали культурні і політичні проблеми пострадянських суспільств, зокрема, Росії.

Роки беруть своє, і Анатолій Михайлович нині — на заслуженому відпочинку. Однак він не пориває зв'язків з університетом, читає лекції, їздить на конференції. Останнім часом він підтримує тісні контакти з вченими Казахстану, куди його часто запрошують, як провідного фахівця з історії та етнології кочовиків. Його книги і статті завжди на вимозі у фахівців й надруковані російською, англійською, українською, корейською, китайською мовами.

Професор Хазанов продовжує працювати. Він, як завжди, розумний, дотепний і іронічний, стежить за світом науки, культури і політики. Побажаємо йому міцного здоров'я, творчих успіхів і нових книг!

² В англо-саксонській системі наукових координат визначення «cultural anthropology» та «anthropologist» за змістом ближче українським термінам «етнографія» та «етнограф», ніж власне «антропологія».

³ Хазанов А.М. Очерки военного дела сарматов. — М., 1971; Социальная история скифов. Основные проблемы развития древних кочевников евразийских степей. — М., 1975.